

ՕՒ Ա Օ Ա Ն

ԼՐԱԳԻՐ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ

... Խմբագիր

Ազգային հիւանդանոցի և հոն պատուարեալ խղճալի ազգայնոց ներկայ վիճակը ծանօթ է արդէն հասարակութեան: Այս վիճակին դարման մը տանելու համար Ազգ. Կեդրոնական Արքեպիսկոպոսը հոգարարութեան հետ խորհրդակցելով որոշեց շարժական քսան փարայ կամուր նուէր մը խնդրել Ազգիս ամէն մէկ անհատներէն: Այս նուէրները հաւաքելու համար պէտք եղած միջոցները ձեռք առնուած են, և Պատրիարքարանի կողմէն հաւատարիմ անձինք որոշեալ գանձանակներով պիտի պտըտին խանութները և խանրը: Յիշեալ գանձանակներուն վրայ պիտի գտնուի Պատրիարքական կնիքը: Այս որոշումը ազգայնոց հաղորդելով հոգարարութիւնս հաստատ համոզուած է որ ամէն մէկ անհատ պիտի փութայ սիրով և յօժարակամ մասնակցել այսպիսի բարեգործութեան մը:

Գանձանակներուն մէջ ժողովուած ստակներուն զուտը հետզհետէ պիտի հրատարակուի լրագրաց միջոցաւ:

2 Յունւ. 1867 Ի զիմաց Հոգարարութեան Ա. ԵԱԶՄԱՅԵԱՆ

... Ծիածան

Երեկ Կերակէ, Պալատու խորհեանս նորակառոյց վարժարանին բացման հանդէսը կատարեցաւ խիստ շքեղ կերպով: Եկեղեցւոյն աւարտմանէն զինի, կղերական դասը շուրջառնելով զգեստաւորեալ խաչափայտի հանգերձ, և երգեցիկ մանկանց խումբն ալ դաքնի ի ձեռքն թափոր կազմած, քաղցրանուագ երգերով, ժողովրդեան խուռն բազմութեամբ դիմեցին ի վարժարան, որուն բարձրակոյցը և հոյալէն դուռն դափնեպսակ շքեղ կամարաւ մը զարդարուած էր: Հանդէսը վարժարանին վերնաբարձը կատարեցաւ, ուր թափօրն հասնելէն զինի խաչահանդիստ մը տեղի ունեցաւ, որով կղերական դասը օրհնեց այն հոյակապ հաստատութիւնը, անոր յարատեւ պայծառութիւն բարեմաղթելով: Աւակից անմիջապէս վերջը երգ մը սկսուեցաւ, որ նոյն նորալէն դպրոցին առթիւ պատրաստուած էր, ասոր յաջորդեցին երեք տոննարանութիւններ՝ դարձեալ ազգային երգոց ընդհատմամբ: Հանդիսին նախագահ Ս. Հայրը կարճառօտ ատենարանութեամբ մը և Պահպանիչ օրհնութեամբ վախճան տուաւ հանդիսին, որ արդարեւ խորին տպաւորութիւն մը ներդրածեց հանդիսատես ժողովրդեան սրտերուն մէջ, և ցնծութեամբ և զօժ զուարթ գէմբով մեկնեցան:

Այսպիսի գեղեցիկ և չքնադակիրտ շնորհած մը արդարեւ Ազգին ուշադրութեանն արժանի է, անկարելի է ուրանալ թէ քանի տարժանեկ աշխատութեամբ և բազմաբիրտ ճգամը այն հոյակապ

վարժարանը կառուցուած է մանաւանդ թէ մինչև արիւնհեղութիւն անգամ տեղի ունեցեր է, և անանկ ժամանակ մը ազգին բարեաց նախանձախնդիր և անոր պայծառութեան ցանկացող, լուսաւորութիւն սիրող և դաստիարակութեան և կրթութեան յարգը ճանցող վառվառն կամ միով բանիւ Ազգ. անձինք յաջողեր են վերջապէս այն վարժարանին հիմնարկութիւնը կատարելու, լուսմը ապագային մէջ յուսալով, և արդարեւ զօհութիւն երկնից, իրենց յոյսն ալ այսօր տեսուած տեսնելու բարեբաղդութիւնը ունեցանք: Տար երկինք, որ այս Ուսումնարանը ըստ արժանւոյն բարեկարգեալ ընթացք մ'ունենար, և ճշմարիտ ուսման դրախտ մը հանդիսանալով, իր բարոյական ծաղկանց քաղցրալուծ բուրմունքը ծաւալէր թորքութեան բուրաստանին մէջ:

Ասոր համար ընդհանուր Հայ հասարակութեան ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմք նոյն խորհեանս վարժարանին վրայ, մանաւանդ որ Ինչեթէի ալ ըլլալու շատ յարմարութիւն ունի՝ իր ընդարձակ և զեղեցիկէն զերբովը, թէ և առ այժմ հերքէ գոնէ որ իր թաղին երկսեռ զաւակները խնամելու, զանոնք դաստիարակելու և ուսմամբ զարդացնելու բաւական եկամուտ հայթայթէ իրեն, որով թէ բոլոր թաղեցւոց և թէ ընդհանուր Ազգին երախտողիտութեան և շնորհակալաց արժանի կը հանդիսանայ:

Հաճեցէք այս տողերը ազգային էջերնուդ մէջ ընդունել որով կը մնաք լէ:

9 Յունւար 1867 Պ. Հ. ՀԱԶԻՆԵԱՆ Պալատ

... Խմբագիր

Թէ և այլ և այլ զբաղմանց պատճառաւ Չիր պատուական լրագրոյն բաժանորդ ըլլալու պատիւն ունեցած չեմ ցորդ, այլ ատեն ատեն անոր մէկ քանի թիւերը ձեռքս անցնելով, Չիր լուսաւորեալ գաղափարաց և կիրթ ակործակաց վերահասու եղած եմ ըստ իմիք, ուստի և կը համարձակիմ այս անգամ Պարտիզակի մէջ կատարուած ցաւալի իրողութեան մը պատկերը ներկայացնել ձեզ, և ձեր ազդու ու անհրաժեշտ խորհրդածութեանց հետ անոր հրատարակումը խնդրել ձեռնէ:

Տեղւոյս հասարակութեան ապրանաց զլուսւոր և միայնակ ազդերն ըլլալով շերամատածութիւնը, անոր քանի մը տարիէ ի վեր բոլորովին անյաջող ելքը զՊարտիզակցիս խիստ անձուկ վիճակի մը կնիքարկած է, այնպէս որ այսօր զիւղիս մէջ 0/0 5 լոկ հաց մ'ունեցող խիստ դժուարին է գտնել: Իրաց այս տաղնապաղին պարագային մէջ դժբաղդարար ձմեռն ալ վերահաս, մինչդեռ իւրաքանչիւր անհատ մեղամաղձոտ յուսահատութեան կուտար խնդրէր, արքունի տրոց խնդիրն ալ կը յաւելնայ, և աղբաւ ու օրուան հացի կարօտ հարիւրաւոր անձինք բանտին խորշերը կը նկատուին, այնպէս որ

զիւղին սովորական բանտէն զատ տուն մ'ալ կը վարձուի, և այս ալ բաւական էր, գարոցը, Հայոց հանրութեան տպագրային ձուլարանը, յոյն նուազ տրոմբութիւն լուսաւոր սրտերու, քանի մը անգամ բանտի կը փոխարկուի ուր բազմաթիւ անձինք կը տառապին խիստ թշուառաբար: Ասանկ պարագաներու մէջ կրօնափոխութեան ջախջախ կղերին դիմել, դժբաղդաբար Հայոց ժողովրդեան անարգ կերքն ու զէնքն է: Պարտիզակցիք ալ օտար զրկելու մէջ ապաստան գտնել կարճելով, բազմութեամբ պապականութեան դիմեցին, ուր ներուի ըսել, անդրալուծեալ ճարտար Քահանայ մը Յովսէփ Ա. Այլաղանց, տան մը անկիւնները միայնացած, և պղծոր ջերուն մէջ իւր ուռկանը պարզած ամէն կերպով կը ջանայ այս առիթներէն օգտիլ, մէկը մնտի խօսքերով որսալով, միւսոյն տուրքը վճարելով, և այլոց պայծառ ապագայ և բաղդ խոստանալով, և որ աւելի փտանգաւորն է Հայոց ազգի ամբողջութեան, հարիւրէն աւելի նորափթիթ պատանեաց դաստիարակութիւնը իւրովի հաղալով: Այս ճարտար Քահանային նիւթած մեքենայութիւններով զիւղիս մէջ կրօնափոխութեան այս անարգ շարժումը այնչափ ընդհանուր է, որ այսօր հարիւր տունէն աւելի պապական կը հաշուին, և կթէ դարձեալ տեղւոյ իշխանաց և Քահանայ հարց անտարբերութեան հոգին տիրէ, կթէ պապական կեղեցի մ'ալ շնունի, ըստ ամենայն հաւանականութեանց զիւղիս մեծագոյն մասը այն ատեն Հայու արիւն ու սիրտ ունենալէ պիտի դադրին: Չնայ զի տեղ թէ այս պարագայիս մէջ զիւղիս Քահանայ հարց և իշխանաց անտարբեր ընթացքը ի՞նչ նշանակութիւն ունի: Այս ինչ անձը պապական է կղեր: Ինձ ի՞նչ փոյթ, կրէ Քահանան, ես ճիշդթ մարդու հետ իյնալու կարողութիւն չունիմ, ի՞նչ կըլան թող ըլլան, ասկէ ոչինչ ընդհատ սառնութեամբ իշխանն ալ «Թող երկաթին փաները երթան ցրուին» կորոտայ, և այս ընթացքով Հայոց միութեան զանգուածը կը վնասուի եղեր, ի՞նչ փոյթ Պարտիզակի Քահանայից և իշխանաց:

Ահա, ... Խմբագիր, իբրեւ Հայոց միութեան ջնրմ կուտակից, կը բողբոքէր ընդդէմ այս ազդակործան անտարբերութեան, և կաղաչուիւր Երժանապատիւ Քահանայ հարց և իշխանաց, որոց կթէ Հայ արիւնը ձմեռն աստիկտունէ հողմերէն սառած է, պթափուին քանի մ'օրէ ի վեր զիւղիս մէջ տիրած դարնանային օգերէն, և փութան այս դառնաղէտ շարեաց պռաւքն տունելու: Տար երկինք, որ մեր այս ճշմարտութեան քանի ինչ տողերը, զմեզ փոխանակ նոցա կրից հոսանքին մատնելու, մեր ներքին նպատակին և բաղձնաց հասնին:

1866 Դեկտ. 25

Պաղէճիկ

Անամ լէ:

Սեր բարեկամին խնդրած խորհրդածութիւնը եկող շարժում :

Դեկտեմբեր 9 Յունիս 1867

... Խմբագիր

Ըմբռնող խորհրդի էր, երբ Յարգոյ կարապետ Լեֆէնտի փանոսեան Եղգասեր խմբագիրը քաղաքս եկաւ, որն որ Յարգոյ Ծանոթեան տօնի առթիւ օգուտ քաղելով, փախարէր էր ինքն անձամբ գալ, և տեղւոյս աղբայնոց թշուառ վիճակին ականատես ըլլալ, որոնք միայն՝ ականջով լսողներու համար գրեթէ անկարելի է համոզուիլ :

Իսկ ըր քաղաքացիք իրենց ունեցած ջերմ շնորհակալութիւններն յայտնեցին. և արդարեւ մեծ եղաւ իրենց ուրախութիւնը, վասն զի, այն գիշերը որ խթում էր, չգիտեմ ինչ պատճառաւ, երկտասարդ մը որ արդէն բանտն էր, այն գիշեր արգոյ Լեֆէնտին, տեղւոյս Սեմապատիւ կուսակալին այս մասին թոյլտուութիւնը խնդրեց, և իսկոյն իր խնդիրը կատարուեցաւ. և ամբողջ ընտանիքի մը տրամոլութիւնը ուրախութեան փոխուեցաւ. նոյն պէս երրորդ օրը, հետեւեալ Հայաբնակ գեղերուն այցելութեան դնաց. (Վաճուխ, Տէօնիէ, և Պախճեմի, ու տեղւոյն աղբային վիճակներուն վրայ տեղեկութիւն առնելով, և գիշերուն մէջ տուրքի պատճառաւ դանդաղ 15/20 ի չափ իրենց օրական հացերնուն կարօտ բանտարկեալները աչքէ անցուց, և մեծ զարմանք եղաւ մեզի, քան զի նախորդ որ եթէ վիճակիս, Ս. Եւաջնորդը կամ որ և ինչեւ Եպիսկոպոս մը հոն երթար այցելութեան, ոչ երբէք այնչափ խուռն բաղմոլութիւն մը հոն պիտի գիւնէին, և իրենց դառն և ողբալի վիճակը նկարագրէին, որովհետեւ մինչև ցարդ իրենց ներքին կացութիւնը քննող մը չկար. և խեղճ ժողովուրդը երբէք այս տեսակ նիւթերու վրայ հարցումներ չաւծ չունէր :

Եթէ աշխարհիս վրայ գովելի բան մը կայ, այն է մեծ մարդու մը պղտիկ գործ տեսնելը, այսինքն, աղքատին վիճակը քննել և ջանալ անոր պակասութեանը հոգ տանելու, բանտարկեալները միխթարել ևս. այդ, այս անձերը արժանի են գովեստի, և Եւրոպայի մէջ այս տեսակ գործերու մէջ մտնողներուն անունները անմահ կը մնան, բայց այս օրինակ բերելով ըսել չեմք ուզել թէ, Մանգուսի արգոյ խմբագիրը, երեւել կամ հասարակ անձ մ'է, այլ միայն սա կը հետեւնեմք, որ երանի թէ, մեր պատրիարքները և առաջնորդները, վերջապէս սուրբ և նուիրական պաշտօնի մը վրայ եղողները, այսու գրութեամբ իրենց անունը անմահացնեն, և բոլոր ազգին համարմունքը ստանալու արժանի ըլլային :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Վ Է Պ

ԼԱՄԱՐԹԻՆԻ

ԲԱՓՆՅԵԼ

(Հարմարութիւն. Տես թիւ 12.)

Երբ այս շփոթեալ ու տարակուսական խօսքերը կէս ձայնով մ'իմ բերեալ դուրս կենեին, իրեն այտերուն վրայ ալ կենաց վարդանման գոյնը նորէն կերեւեր. Խոսուր ժողիտ մը շրթանցը վրայ կը տարածուէր օրպէս թէ երջանկութեան յամառեալ կերպով չէր հաւատար. դէպ ի մահճին ձեռքերը նայող աչքերը կարծես թէ նայուածքով մտիկ կընէին այն խօսքերը որոնք միայն կը պատասխանէին իր մտածմանցը : Երբէք ի մահուանէ ի կեանս և երազէ առ ճշմարտութիւն անցնել մ'այսչափ արագ և այսչափ յայտնի չէ անհունած երեսի մը վրայ : Զարմանք, վշտ, զմայլում, հանգիստ, տխրութիւն և և րախտութիւն, երկնաւորութիւն և վճատութիւն, շնորհ ու ամօթխածութիւն բոլորը մէկէն արթննալէն կազդուրուած, երիտառարդութեամբ գունաւորեալ դէմքին վրայ կը նկարուէին : Իրեն լուսափայլութիւնը արշաղոյսին պէս կը լուսաւորէր : Խնկողնոյն միջնեկ անկիւնը, Իր այս կեմքը և առ լուսութիւնը շատ խօսք, շատ խորհրդածութիւն, շատ վատահոլութիւն, շատ անասման բաներ կը յայտնէին քան թէ միջոնաւոր բառեր : Մարդկային դէմքը աչաց լեզուն է. երիտառարդ հասակի մէջ դէմքի

Ուստի, կրկին կը յայտնեմք մեր խորին շնորհակալութիւնը փանոսեան կարապետ Լեֆէնտին. և կը բարեկամութեմք, որ շատ մը իրեն հետեւողներ ունենար :

Բարեհաճեցէք, մեծարգոյ խմբագիր այն գրութեան տեղի մի շնորհել ձեր ազդեցութեամբ Եղգուս մէջ, որով շատ երախտապարտ կընէք զմեզ ձեզի :

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

Կօռաս Վեռնէ մեծ նկարիչը քանի մը ժամու մէջ արագընթաց ձի մը կը նկարէ որուն պատկերը իրեն ուղուած էր : Զիտուն տիրոջը խեղճ զխեն կերթայ երբոր կը տեսնէ ճարտար նկարչին գործը, բայց երբ խնդիրը ուղած վարձքին կուգայ, բարձրաձայն կը պօռայ թէ ինչ ըսել է կէս աւուր չփ գիւրին աշխատանքի մը համար այդչափ ստակ ուզել, մինչդեռ որմնագիր վարպետի մը այդչափ ժամանակի ծանր աշխատութեանը համար երկուք ու կէս ֆրանք կը տրուէ :

Պարտնիկ, կը պատասխանէ նկարիչը, ինչի կերեւի որ չգիտես եղբի դուռն : Թէ ես քառասուն տարի է որ քու ձիուդ վրայ կաշխատիմ :

Կ'ըրբ պատասխան, որ ամէն փաստերէ աւելի շինած բանին վայլած վարձքին օրինաւորութիւնը կը ցուցնէ :

Ճարտար արուեստագետին հատուցուելիքը քատակը գործելուն քիչ ատենէն չչափուիր, հասցաւ շինածին կատարելութենէն :

— Տուպլինի մէջ մարդուն մէկը իր տանը մէկ յարկը օտարականի մը վարձու կուտայ : Ս արձաւորը երբոր տունէն կենէ, փոքրիկ մէկ արկը գիտմամբ կամ մոռացմամբ հոն կը թողու : Տան տէրը ժամանակ մը կըստասէ որ գուցէ ձգողը գայ առնէ, բայց երբոր կուշանայ, կուգէ որ արկը բանայ, ու բացած ատենը դեռ մէջն ինչ ըլլալը չը տեսած ճայթիւն մը կը փրթի, պատուահաններուն և առատաւորին մէկ մասը կը կործանի : Տանու տէրն ալ այնպէս գէշ կը վերաւորուի, որ առողջանալուն ընաւ յոյս չմար : Կը մակաբերուի որ արկըն մէջ Գլենիաններուն յունական ըսած կրակն ու հրացանի փամփուշտներ գրուած ըլլայ :

— Վանի մը տարի առաջ Ե վերց անունով մէկը Կիւ Եօքթի ականներուն մէջ արշաւանք մ'ընելու գաղափար ունեցաւ, մտածելով թէ այն տեղ կորսուած բաներ պիտի գտնէ : Հայոցեացաւ իր ձեռք զարկած գործոյն մէջ ու 27 հազար տուլլարի արժեքով գոհարեղէն, արծաթեղէն և ուրիշ զօգործութիւնը երաժշտական եղանակ մ'է որն որ կերբէր մէկ նայուածքով կը քննեն : Վսիկա է որ արտէ ի սիրտ կը փոխանցէ համար մտերմութեան այն զգոյններն որ այս աշխարհի մէջ մէկ լեզուաւ մ'ալ չեն թարգմանուիր : Ի՞մ դէմքս ալ անտարակոյս բարեկամ մը կը յայտնէր անոր որ այնչափ անյագ ցանկութեամբ ինձ կը նայէր : Դեռ լսաց հանդերձներս, բոլոր գիշեր ձեռքերով հազար անգամ խառնակած երկար մտղերուս խորտեալ փունջերը, կիւ պը թուլցած ու քակուած զարմնոցս, արթուն մնալէն հոգնած աչքերս, չքանալէս ու այլալուծեալ դեղնած գոյնս, մտաց գրեթէ սրբազան յափշտակութիւնը, որ այս վշտալեւալ գեղեցիկութեան առջին վիտ կը խոնարհեցնէր, անհասկալութիւնս, վերջով մտնէր, և ևս թախտութիւնս, զարմանքս, այս անկարասիք անեական կէս լուսաւորութիւնը որուն մէջ քայլ մ'անգամ առնելու չհամարձակելով, անշարժ կը կենայի, օրպէս թէ վախճած ըլլայի առանկ Մոտուածային երազի մը զմայլումը աներեւութացնելու : Գերջապէս արեւուն առաջին ճառագայթները որ լուսամուտէն ներս կը մտնէին ու կը զմայլեցնէին աչքերս և լաւ չբերուած արտասուացաւ կաթիլները կը շագանակէին : Խոնջ բոլորը գէմքիս քաջ նկարագրութեան ուժ մ'առ գործովանաց թափանցիկութիւն մը տուած պիտի ըլլային, որ անշուշտ երկար կեանքի մը տեւազուցեանք մէջ ալ երկրորդ անգամ չպիտի նորէն գտնուէր :

Այս այլալուծեանց ընդմիջարկութեանը և այս լուսութեան ներքին զգացմանց չկրնայի գիմանալ, կրկինները կանչեցին : Եկան վեր, ու հիւսնային յարգութիւն առնելու անձնելով որ իրենց սրանկելը մը կերեւեր, զարմացման աղաղակներ փրցուցին : Նոյն միջոցին առջի իրերէն փնտռելու անձնելով ալ դուռն ներս մտաւ : Նայեցաւ հիւսնայի ու հրամայեց որ հանգիստ թողուի, ու այն լեռներուն

ճանրագին բաներ փողկեց : Բայց այս ձեռնարկութիւնը իրեն սուղի նստաւ, որովհետեւ ճանրան կորսնցուց ու երկար ատեն մոլորած այս ստորերկրայ լարիւրիւթոսին մէջ պտրտուէն ետե կըցաւ արեւուն լոյսը տեսնել : Եսանկ բաղդի մը ստուգութիւնն անգամ չկըցաւ անկեց ետե զինքն համարձակեցնել որ նորէն այս բաղդախնդրութեան ձեռնարկէ :

Տասնէ ութ տարեկան աղջիկ մը Մարիամ Վեքար անուն հետեւեալ այս գործոյն և աղէկ ալ յայտնեցաւ թէ և իր նախորդէն քիչ վտանգներ չկրցէ : Վիչ ժամանակ առաջ այս աղջիկը կարգացիր էր հին լազրի մը մէջ որ ծախու առած մէկ բանին պըլլուած էր : Ե վերցին լըտե սովորեանք պատմութիւնը : Ես գաղափարէն բռնի մէջ վրան ծանրութիւն չըբող մարդու վիճակ մըտեւով, միտքը յայտնեց տասն ու վեց տարեկան եղբօրն ու Միքայիլ Կրէյտի անուն յիսնամեայ մարդու մը, որն որ իրեն ընկերանալու որոնց :

Եսանք երբեք մէկտեղ գործի սկսան : Վալին մէջը ականներուն ուրուաղիծը ձեռք ձգեցին, տեղեկացան անոնց բոլոր ճիւղերուն, մեծ ջանքով իրենց արշաւանքը օրերու բաժնեցին, և երբ ամէն բան պատրաստուեցաւ, Եսանք փողոցին ճայրը Երեւելան գետին վրայ բացուած վանդակապտէն քաղաքին տակը մտան անվախ կերպի :

Եսանք մէկը իրեն համար որսուած կողմը կերթային և իրերէնները կը մէկտեղէին խրամներուն քառակուսի ճանրու գլուխները :

Վեքարին կիրակի օրը հետերին անաւ տասն և հինգ քաւկներուն բոլորն ալ լեցուած էին : Վեքար անոնք քաղաքը կը տանէր, մինչդեռ Դեմս ու Կրէյտի իրենց խուզարկութեանը կը պարապէին : Իրենց քաւկներուն ամէն մէկին մէջ գանձ մը կար : Ուրիշ վեց հատ ալ լեցուցին, բայց Կրէյտի կորսուեցաւ և անկէ ետե ալ երեւան չեւաւ : Կը կարծուի թէ ճանրան մոլորած ու անյայտ եղած ըլլայ : Դեմս ու իր բշտը ան ատեն որոշեցին որ ալ գաղթին այս ձեռնարկութեան, քանզի արդէն բաւական հարստացած էին : Կըստուգին թէ իրենց հարստութիւնը 1,500,000 տուլլարի կը հասնէր : Իրենց ձեռքն անցած ճանրագին բաներուն մէջ կար անգամանդ մատնի մը 16,000 տուլլար արժող, ուրիշ երկու հատ ալ 5,000 ական տուլար արժող, վեց հատ ալ ուրիշ 3,000 ական տուլարի և անկէ քիչ վար գին ունեղ :

Եսանք աւելի հետաքրքրական է մէկ ոսկիէ պարզ մատանի մը որուն վրայ գրուած էր : «Պատրոն Սթուիվազըն իր կնոյն» : Եսիկա Սթուիվազըն

խոսերէն ջուր մը պատրաստել ապապրեց իրեն գեղ ար արտի շարժմանները կը հանգարտեցնէ : Բոլորն ալ վտահաճաց ըսելով թէ կանանց այն երիտառարական հիւսնագութիւնը շատ անգամ տարիքին առնելով կը մեղմանայ թէ այն ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ չափազանց դիւրագգածութիւն մը որ կենաց յորդուութիւնը մահու կը նմանցնէ : Բայց երբեք մահ չէ, միայն զուլանայուէ որ ներքին նեղութիւններ վրայ չգան ու այն կեանքը բարոյական պատճառներով չճանրացնեն և մշտնջենաւոր սեւամաղձութեան ու աղբիւր անրութեան գծուարութեան փոխին : Երբ կանայք մարդագետներն մէջ բռնին ասպարած խոտերը փնտռելու ետեէ էին ու լսի լուացող կնիկներն ալ վարի արձակ մէջ տաք երկաթի տակ հիւսնային թաց լաթերը կը չորցնէին, անէն դուրս ելայ, ու վաղեմի արքայարանին աւերակացը մէջ միմական պտուղ սկսայ :

Գ.Լ.Ի.Ե. Ժ.Դ.

Բայց սիրտս այս միայնակեցնելուն համար անգոյց էր, մտացա առանձին տպաւորութիւններով լեցուած ըլլալուն : Վալի վանքերուն միայնակեցութիւնն ու եռանդը ուխտ մը դարձած էին : Եսանք ատեններն հոն ապրողները առանց իրենց եղբորցը հետ յարաբերութիւն ունենալու և առանց աշխարհի համար օգտակար ըլլալու այն միայնակեցնելուն մէջ մեւաւ էին, չգիտով գերեզմանագետներ վրան ոչ հետք և ոչ տխուր յիշատակ : Միայն կը դարմանային թէ բնութիւնը որպիսի շուտով պարսպ տեղերն ու մարդոցմէ լքեալ բնակարանները կը գրաւէ : Թէ որչափ իր ձեպին մէջ արմատացած թուրքերուն, մոնղոլներուն, ծածանող բաղնիքներուն, կախուած մանիշակներուն, պատին ճեղքերուն վրայ իրենց թանձր վերադիւն ձգելով փակուող տուններուն կենդանի ճարտարապետութիւնը մարդկային միգրատով կառուցեալ յիշատակարանաց

ընտանիքին ժառանգական մէկ զարդն էր որ վերջին Մարտ ամսուն մէջ ուրիշ զարդերու հետ գողցուած էր: Եւ ահա՛նի մէջ գտնուելը երեւակայել զժառանգը բան էր:

Եւստի Ս. Երբար ու իր քոյրը մէկէն ի մէկ քառորդութիւնէ պոչափ հարստութեան բարձրանալով, միաբերին դին դառնալ Մեղրի, ուր էին իրենց ընտանիքը:

ՄԻՆՏԵՆԱՆ ՆԱՀԱՆԳԱՅ

ՔՈՒՌԻՆԻ ԼՐԱԳԻՐ

— Ես տարի Տիբեթին հրատարակած ԴՆՆՆԵԿԱՆ վէպը Միւսկի ժինքսիւն անունով է եղեր:

Մինչև այս ատեն աս վէպին ծախուած օրինակներուն թիւը 250.000ը անցեր է:

Եսիկա անժխտելի ապացոյց մ'է Տիբեթի ժողովուրդին առջև ունեցած մեծ համարումը: Ես թիւը կը հաստատէ նաև թէ Մեծին Բրիտանիոյ զանազան կոմսութիւններուն մէջ դաստիարակութիւնը որ աստիճան տարածուած է:

Օրինակ թուիտի հեղինակին համարումն ալ ասանկ մեծ էր որ անկէ ի վեր վեց տարի է, բայց այս թուականին Մ. Տիբեթն չլիտի գտնէր կարգացողներուն մէկ երրորդը որ Միւսկի ժինքսիւն օրը ծախու առին:

Մ. Տիբեթն մօտ օրեր Մէն Եւստի շին կըրէր քանի մը զլուս պիտի կարգայ: Շաշի կըրէր որ այս ետքի գործքն ու մէկ քանի ընթերցումները որ այս նիւթին վրայ պիտի ընէ Մ. Տիբեթն, 8.000 լիւրա սթիւլինի զուտ շահ մը պիտի առաջ բերէ իրեն:

Երկու հարիւր հազար ֆրանքէն աւելի կամ 960.000 զուրուշ՝ քառասունը ութ երես գրուածքի մը համար: Կը տեսնուի որ ԴՆՆՆԵԿԱՆ Պապան իրեն հետ կ'ծծի կերպով չէ վարուելը:

ԴՆՆՆԵԿԱՆ առջի իրիկունը տղաք՝ Կոչիկին վառարանին մէջը կը կախնէ, ծնողք վիշտ ատեն դաղտուկ անոնց մէջ շարքաւորէ կամ ուրիշ խաղալիքներ կը դնեն, ու տղոց կըսեն թէ «Ես երբ որ կենաք, ԴՆՆՆԵԿԱՆ Պապան ձեզ պիտի վարձատրէ»:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Եստիկոյ արտաքին գործոց Պաշտօնէին ռուսական Եպիսկոպոսաց ուղղելով նամակը մեզ խիստ նշանաւոր երեւոյթուն դայն թարգմանել տալ, օգտակար և միանգամայն հաճոյական դատեցինք մեր ընթերցողաց համար:

Տեսար

Եպիսկոպոսաց իրենց թիմերը վերադառնալուն համար՝ ներկայ ամսոյս 15 թուականով ձեր

նամակն իրկած նամակը՝ միայն այսօր կընդունիմ: Եւս նամակը՝ երկու կերպիւ ինձ հաճելի եղաւ, նախ այն գերագոյն պատճառներուն համար՝ որք զձեզ յորդորած են ընդունել աշխարհակ տնօրէնութիւն մը, և որուն համար ձեզի համար՝ միտ ըլլալու բարեբախտութիւնն ունիմ: Երկրորդաբար՝ քանզի անով կը խնդրէք թէ՛ Զոհմանքը 22ի շրջաբերականաւ եպիսկոպոսաց տրուած արտօնութիւնը՝ Զոհմի մէջ բնակող եպիսկոպոսներն ալ ունենան, որն որ ինձ կը յայտնէ թէ՛ մտադիր էք բարեմտութեամբ մեծարել այն կարգերն ու օրէնքները՝ որոց հովանոյն ներքեւ ապրել կուզէք:

Եւս կէտին վրայ՝ ձեր բաղձանքն առաջուց հոգացած և ձեր զգացմունքը գոչակած ըլլալու համար երջանիկ եմ: Բանդի ձեր նամակին դրուած օրն իսկ կը հրամայէի թէ՛ ձեր գանգատած բացառութիւնը վերնայ, և կարծեմ, անոր վրայ պաշտօնական տեղեկութիւն ընդունած էք հիմա:

Եւս մասին կառավարութեան ըրած որոշմունքը՝ ինչպէս դուք ալ կըսէք, կը ցուցնէ թէ՛ կամք ունի եկեղեցւոյ և կառավարութեան յարաբերութիւնները՝ կատարեալ ազատութեան մը սկզբանցը վրայ հիմնել, և վերացական սահմանէն հանելով՝ գործոց իրականութեան մէջ մտցնել:

Տեսար, կառավարութիւնը ձեզի չափ կը փափաքէ որ՝ Եստիկա ալ ի մօտոյ վայելէ այն շքեղ և պատկառելի կրօնական տեսարանը՝ որուն համար Եմերիկայի Միացեալ՝ Վաշինգտոն քաղաքացիքն այսօր կուրախակցին՝ Պալմիթի աղգային ժողովին առջև, ուր ազատապէս կը վիճեն կրօնական վարդապետութեանց վրայ, և որոնց որոշմունքը՝ Պապէն հաստատուելով՝ ծանուցուին և պահելն պիտի իւրաքանչիւր քաղաքի կամ գիւղի մէջ՝ համայն հոգեւոր իշխանութիւններէ վերահաստատեալ առանց ուէ աղերսադրի կամ կառավարական արտօնութեան կարօտելու:

Սակայն, կաղաչեմ ձեզ, Տեսար, որ բարեհաճիք նկատել թէ՛ այս հիանալի տեսարանը՝ ազատութեան արգիւնք է, ազատութիւն մը՝ զոր ամեն ոք կը պաշտէ և կը յարգէ սկզբամբ և գործով, իր քաղաքային, քաղաքական և ընկերական կենաց հետ ունեցած ընդարձակագոյն գործադրութեանց մէջ:

Միացեալ՝ Վաշինգտոն մէջ՝ ամեն քաղաքացի ազատ է ընդունել իրեն լաւագոյն երեւցած հաւատքը, պատուել զառուածութիւն՝ իրեն յարմարագոյն երեւցած ձևերով: Զոհմեականաց եկեղեցւոյն քով կը բարձրանայ Բողոքականաց տաճարը, Մահմետականաց մզկիթը, Չինաց կռա-

տունը, նոյնպէս Զոհմեական կղերին քով՝ Ժեսիվայի ժողովն ու Մեթոտիսթ Բողոքականը կը քարոզեն, և ասոնք ոչ չիտթութիւնն ոչ հակառակութիւն կը պատճառեն քանզի և ոչ և կը կրօնը կառավարութեան կը խնդրէ մասնաւոր պաշտպանութիւն մը և առանձնաշնորհութիւն մը: Եւստի քանչիւրը՝ հասարակաց օրինաց Երկրին ներքեւ կապրի, կը բարդաւաճի, կը գործէ, և ամենէն հասարակապէս յարդուած օրէնքը՝ ամենուն հաւասար ազատութիւն մը կապահովցնէ:

Եստիկան կառավարութեան գիտաւորութիւնը՝ ըստ իւր կարի ցուցնել է թէ՛ ազատութեան կը հաւատայ, և թէ՛ զայն գործադրել կուզէ՝ հասարակութեան շահուցներածին չափ: Ուստի եպիսկոպոսաց կըսէ որ իրենց պաշտօնատեղին դառնան, որմէ հեռացած են հասարակաց օրինաց համար: Եւ իրենց ուրիշ պայման չունէ՝ բայց միայն նախ կը պատուիրէ ինչպէս խաղաղ ապրել ուղղով ամեն քաղաքացւոյ՝ իւր պաշտաման մէջ մնալ և օրէնքը պահել զիսկալով որ կառավարութեան պարտքն է անոր խանդավառ առաջըն առնուլ: Երկրորդ իրմէ ուէ առանձնաշնորհութիւն չունիլով՝ եթէ չուզեր ուէ կապ կամ պարտաւորութիւն կրել: Եւստի ազատ Տեբութեան սկզբունքն է՝ օրէնքն ամենուն համար հաւասար ընել, և ուէ տարբերութիւն մը չենել: Կառավարութիւնը երջանիկ պիտի լինէր՝ եթէ կարենար ամեն կառնածանք մէկիւր ձեռք և զրուցութիւն չունել, և եթէ այսօր փախաղածը չկատարեր այս մասին, պատճառն այն է որ՝ իր ընդունած և գործադրած ազատութեան սկզբունքը՝ կղերին կողմանէ միևնոյն չափով ընդունուած և գործադրուած չէ: Գիտեցեք Տեսար՝ Եմերիկայի մէջ եկեղեցւոյն վիճակն ու Եւրոպոյ մեջնին տարբերութիւնը: Եւս կոյս երկիրները եկեղեցին հաստատեալ է նոր ընկերութեան մը մէջ, որն որ իրեն հետ՝ իւր բուն հայրենիքն կը բերէր քաղաքային կենաց ամեն տարբերները: Եւս կերական տարբերաց ամենասուրբն ու ամենամաքուրը ինքնին ներկայացնող այս կրօնական զգացումը որ զերաւունս կը հաստատէ, զպարտիս կը սրբագործէ, և աշխարհական իրերէն խիստ բարձր մը տաճարաց մէջ մարդկային փափաքները կը միացնէ այս զգացումը՝ Եստուոյ հաճելի կառավարութիւնը միայն փնտռած է, այն է մտաց կառավարութիւնը: Եկեղեցին ազատութեան հետ դալով և անով մեծնալով՝ հոն դուռ պէտք եղած պայմանները իւր ազատ բարդաւաճման, իւր պաշտաման խաղաղ ու արդիւնաւոր գործադրութեան համար՝ և երբեք չէ ուղած արգելել ուրիշներուն՝ իւր վայելած ազատութիւնը, ոչ ալ զինքը պաշտ-

մանալ շքեղութեան և ցուրտ հաւասարապիտութեան գերազանց է: Աւելի արեւ, աւելի անուշահոտութիւն, աւելի շնչիւն, հոգեւոր, քրեւոր, թընթռնեւոր աւելի սաղմաւորութիւններ, լքի և անառնեւոր դրաւոր արձագանքներ կային արքայադանին հին ու ամայի եկեղեցւոյն մէջ: Եւս թէ առջի ատենները կերտներու լոյս, խուռ կերու ծառ և միաձայն երգեցողութիւններ այն արարողութեանց ու հանդիսներուն ատենը որ գիշեր ցերեկ այս տեղերը կը լայնէին, թնութիւնը քահանայապետ, քաջ լուսարար, սրբազան բանաստեղծ և Եստուոյ մեծ երաժիշտն է: Եւս ծիծեռնիկներու լոյսերն ուր տաճարի մը հնուկ կամարին տակէն ձագերը հայրենին ու մայրենին կը կանչէն ու կողոնեն, ծովային հովուն հառաչանքներն, որ լեռան անմարդարնակ վանքին մէջ գիտես թէ առաջատաններուն շարժմունքը, ալեքս մեծիւնները ու ձկնորսներուն երգոցը վերջին ձայները հոն կը բերեն, այն աւուշահոտութիւնները որ ժամանակ ժամանակ կը սփռեն եկեղեցիին մէջ, այն ծաղիկները որոնց տերեւները կը թափին ու առէջներնին գերեզմաններուն վրան կը տեղան այն կանանկըն ծածկոցներուն ծածանումը որոնք պատերը կը գոցեն, մեռելոց քնացած ստորերկրայ տեղերը պայծալութիւն ընդունեն ոտքին տակը ձայն հանող ու անդադարձ ընող արձագանքը, ասոնց լոյսըրը այնչափ բարեպաշտական, այնչափ միտք ամբողջող, այնչափ աշխատանքներ գործութիւն տուող են, որչափ որ առջի ժամանակները այս միաստանը իր լոյսը նուիրական պայծառութեամբ էր: Միայն հոն մարդիկ իրենց այն նեղ բնակարանին մէջ իրենց թշուառ կիւրքեր, մեղմուղ ու պահող առանց զանոնք թաղելու, մարդիկ չկան, և անոնց տեղ աւելի Եստուած մը կայ, որ բնութեան մէջ տեսանելի և զգալի է, ինչպէս որ է բնութեան մէջ: Եստուած մը

որուն անտուէր պայծառութիւնը գիտես թէ մտաց գերեզմաններէն ներս կը մտնէր արեւուն ճառագայթներովն ու երկնից տեղովը զոր այս վիճակը կամարները բնաւ չէին կրնար անտես ընել:

ԳԼՈՒԽ ԺԵ

Եւս միջոցին ես ամենէն իմ մտածմանցս տէրը չէի որ այս անորոշ խորհրդածութեանցս հաշիւը ես ինձ տայի: Եւսան էի այն մարդուն որ ծանր բուռն մը թեթեւացած կըլայ ու ազատ շունչ կառնէ, թմրած միւսները ձեռքցնելով, ուժով առտիս անդին բալլելով որ կարծես թէ տեղոյն ընդարձակութիւնը պիտի սպասէ ու երկնից լոյսը օդը իր թորեւուն մէջ պիտի ընդունի: Եւս ծանրութիւնը որմէն կը թեթեւայի, իմ բուն սիրտս էր: Ինձ այնպէս կը թուէր թէ առաջին անգամ սիրտս օրինի տալով, կեանք ձեռք բերած կըլլամ: Մարդս ինչոյ համար անանկ մը ստեղծուած է որ եւրիշ ատեն ինքրիկը մարդ չլըպար, ալ միայն այն օրէն ետև որ լիով սիրելու խղճմունքը կուենայ: Ինչոք այն ատեն կը փրկուէր, կը ներգրէ, կը յուզուի, կը միտք իւր մտածմանքին մէջ, իսկ սիրած վայրկեանէն կը դադրի, կը հանգչի, իր բաղդին գերիւր:

Նստոյ ընդարձակ ու բարձր գեղի լիճք նայող կործանած շէնքի հողաբլուրի մը բաղդով ծածկուած պատին վրան, ստեղծ անոր առջևի անդունդը կախած, ալքերո այն անհուն լուսափայլ ջրերուն վրայ, պտտցունելով որ երկնից անբաւ լուսափայլութեան հետ կը ձուլէին: Եւս երկու կապուած գոյները այնչափ իրար խառնուած էին, որ չպիտի կրնամ ըսել թէ ուրիշ կեղեկէր երկնիքը և ուր կը վերջանար լիճք, զարծես թէ՛ ես ալ եթերական օդոյն մէջ կը լողայի, և համապատասխան օդիկանոնին մէջ կընկընմէի: Սակայն այն ներքին ուրախութիւնը որուն մէջ

կը լողայի, հազար անգամ աւելի անսահման, լուսափայլ ծառ և անպաւելի էր քան զթմրութեան որուն հետ և ալ խառնուած էի: Եւս ուրախութեամբ կամ մանաւանդ այս ներքին զուարթութիւնը անհասարակալ լոյսը սր ես իմ անձին անգամ բողբոքեմ: Ասիկա շատ խորունկ գաղտնիք մ'էր, որ իմ օրտիւն մէջ երեսն պիտի ընէր զգացողութեամբ և ոչ թէ բաւերով: Բան մ'էր որ անշուշտ խաւարէն լուսոյ մէջ մանող աչաց զգացմունքին կը նմանէր, կամ այն խորհրդագոյն հոգեոյն իմացմանը նման էր, որ զԵստուած ստանալով կը հաւատայ անոր: Եւս մ'էր, աւաց խոտորում մ'էր, առանց յիմարելու գինութեան մը, անքնկճելի և առանց անշարժութեան խաղաղութիւն մ'էր: Եւս վիճակիս մէջ պիտի ապրէի այնչափ հաղթարար տարիներ, որչափ որ լիճք իր այրեցողութիւնը գրեթէ եզերացնէ աւազոյն վրայ, առանց իմանալու թէ պիտի ապրէի շնաւութեանս, իւրաքանչիւրն տեղը չըրէր նոյն մանրերկրորդ վայրկեանէ մ'աւելի: Ասիկա պէտք է որ լայն երկնից անմահներուն համար ժամանակ տեւողութեան զգացմունքի դադարումն, յաւիտեականութեան մէջ վայրկեանի մը անփոփոխ անսահման ստանալ...

ԳԼՈՒԽ ԺԶ.

Եւս զգացմունքը որոշ և խօսուելու քան մը չէր, օրտիւն մէջ ալ բացատրուած չէր: Ասիկա չափուելու համար բոլորովին անորոշ, մտօք բաժանելի ըլլալու և խորհրդածութեամբ անգամ լուծուելի ըլլալու համար՝ բոլորովին միտթիւն մ'էր:

ՌԻՖԵԼԶՕԼԻ

Մ . Բ . ՓԱՓԱԶԵԱՆ